

L'ESPAI RURAL

1.De l'agricultura tradicional a l'agricultura de mercat

1.1 De l'economia de subsistència a l'economia de mercat

Amb procés d'**industrialització** desenvolupat a Europa des de finals del segle XVIII i durant el segle XX el **sector agrari passa de l'economia de subsistència a la incorporació dins de l'economia de mercat**. Com es produeix aquest procés?

- El **pagès es converteix en venedor i comprador** ja que entra en els circuits de mercat. **Per què?**
- El **pagès passa de produït per a la seva subsistència (autoconsum) a vendre els excedents al mercat per proveir a unes ciutats i una població que van en augment**. Per tant el pagès es converteix en venedor.
- El **pagès compra béns produïts per la indústria: roba, mobles...**

Així l'objectiu de la pagesia és obtenir el màxim benefici i enfocar la seva producció cap el mercat de productes amb més demanda.

A Espanya, com a la resta d'Europa Occidental ja no hi ha agricultura tradicional de subsistència. Ara **amb l'agricultura de mercat el món rural ha patit**, des de fa més de cent anys, **tota una sèrie de canvis**. El canvi més important va ser la **capitalització del camp**:

La capitalització del camp

Capitalització: Acumulació de capital aconseguida en invertir en factors de producció com ara maquinària i tecnologia.

A l'agricultura tradicional els factors de producció eren la terra i el treball. Amb la Revolució Industrial la indústria necessita mà d'obra i el ferrocarril facilita les comunicacions. Això va tenir com a conseqüència un gran èxode rural cap a la ciutat.

Per a adaptar-se a les necessitat de la demanda urbana de l'economia de mercat el sector agrari ha fet un gran esforç de capitalització (inversió per obtenir beneficis o acumulació de capital):

- **Adaptació a les noves tecnologies.**
- **Inversió per augmentar la superfície de regadiu.**
- **Compra de maquinària de tot tipus.**
- **Adaptar les instal·lacions.**

Per facilitar la capitalització la pagesia europea ha tingut el suport de la Unió Europea, obtenint crèdits a interès baix, i subvencions estatals i autonòmiques.

1.2. La terra i l'estructura de les explotacions agràries

Agricultura extensiva: grans superfícies agràries amb poca inversió de capital i poca mà d'obra. Aquests tipus d'explotacions permeten la mecanització del camp.

Agricultura intensiva: en la mínima superfície agrària possible es cerca obtenir la màxima quantitat i qualitat de productes. Necessita mà d'obra, tècniques avançades i inversions de capital.

Amb les últimes dades estadístiques a Espanya sobre les explotacions agràries:

- Les petites explotacions agràries inferiors a 5 ha representen el 51,2 % del total d'explotacions però només ocupen el 5% de la superfície agrària.
- Les grans explotacions agràries de més de 100 ha només representen el 5,5% del total, però en canvi ocupen el 57% de la superfície agrària.

Conclusió: hi ha moltes petites explotacions agràries que ocupen poca superfície i en canvi hi ha poques grans explotacions que ocupen molta superfície

Gran explotació o latifundi (més de 100 ha)

Als latifundis es practica una agricultura extensiva. A Espanya els latifundis predominen a **Castella-La Manxa, Extremadura i Andalusia**.

Històricament el latifundi es caracteritzava per:

- Baix rendiment.
- Molta mà d'obra.
- Propietari absentista.

Actualment el latifundi es caracteritza per:

- Mecanització.
- Obtenció d'importants collites.
- Comercialització que genera grans beneficis.

Petita explotació o minifundi (explotacions amb menys de 10 ha)

Aquest tipus d'explotació es situa **al nord d'Espanya**, Canàries i les Balears. Els minifundis només són rendibles si s'hi practica una agricultura intensiva o molt científica. Aquest és el cas de:

- Hivernacles on es conreen plantes ornamentals (plantes de jardí o per guarnir)
- Conreus d'horta en regadiu.
- Conreus protegits per plàstic (Almeria)

Explotacions mitjanes (30 ha)

Aquest tipus d'explotacions han augmentat a Espanya gràcies al suport de la Unió Europea. En aquest tipus d'explotacions familiars la UE ha fomentat la pràctica de l'agricultura intensiva per obtenir productes de qualitat per a un mercat exigent.

Com ha fomentat aquest tipus d'explotació la UE:

- **Reagrupament de les parcel·les d'una mateixa explotació.**
- **Augment de les dimensions de les parcel·les mitjançant concessió de crèdits.**
- **Primes a la producció.**
- **Desgravacions d'impostos.**

2. La població rural i les feines agràries

Des de **final del segle XX** alguns habitants de les ciutats s'han traslladat a municipis rurals per tal de **gaudir d'una millor qualitat de vida**. Aquest cert èxode urbà ha fet pujar, encara que mínimament la població que viu al camp.

2.1.La població rural i la població agrària

Diferència entre població rural i població agrària:

- **Població rural:** població que viu en una zona rural però que treballa en el sector secundari o terciari.
- **Població agrària:** població que viu en una zona rural que treballa en el sector primari.

Actualment hi ha un canvi de tendència respecte a l'edat de la població activa agrària: hi ha un **cert creixement de la població activa agrària jove entre 16-40 anys**, que inclou la població immigrant assalariada fixa o temporal.

Tot i així entre la població activa agrària predomina el sector major de 40 anys. A les zones d'explotacions molt tradicionals aquest fet encara està més accentuat, ja que la gent jove continua emigrant a la ciutat. Això també a les zones rurals més aïllades (llocs coneguts com a rurals profunds)

La dispersió de la població urbana a les zones rurals

Aquest fet és degut a diversos **factors**:

- **Habitatges amb més espai i mes barats.**
- **Facilitat de desplaçament amb el cotxe.**
- **Moltes activitats industrials i de serveis s'han situat fora de la ciutat.**
- **Percepció positiva respecte el món rural.**

2.2. Les feines agràries (en funció de les dimensions de les explotacions)

Feines agràries a les finques mitjanes i petites

Explotació familiar: finques mitjanes i petites on els propietaris amb l'ajuda de la família o assalariats, treballen la terra.

A les estadístiques sobre feines agràries generalment no es comptabilitza el treball de les dones pageses, que s'ocupen de l'aviram, hort i vendre al mercat. Aquestes que són a jornada completa, en el millor dels casos son considerades ajuda familiar a temps parcial.

Cada vegada és més habitual que el petit propietari agrari treballi el camp a temps parcial i combini les tasques agràries amb una altra feina en altres sectors, obtenint així un altre sou.

Feines agràries a les finques grans

Parceria: contracte agrari on el propietari aporta les finques i el bestiar i l'altra persona (parcer) aporta la feina. Els beneficis es reparteixen proporcionalment.

Arrendament: contracte on el propietari cedeix a una altra persona (arrendatari) el dret d'explotar la terra a canvi d'un preu per temps determinat. És llogar la finca.

Actualment **augmenta la gestió directa del propietari i disminueix la parceria i arrendament**. Això és conseqüència de la mecanització amb maquinària pesant que necessita grans espais. La **mecanització de les grans finques** també fa que es necessitin menys treballadors assalariats fixos i augmenti el nombre d'assalariats eventuais.

La **necessitat de mà d'obra eventual de temporada com la recol·lecció de fruita** al País Valencià, Lleida i Girona es resol amb la contractació de **treballadors immigrants, contractats en el país d'origen** (Marroc, Romania, Colòmbia...). Aquest tipus de contractes van disminuir amb la crisi econòmica de 2008.

Distribució territorial de la feina agrària a Espanya

A Galícia i el nord cantàbric predomina la feina familiar, amb una agricultura i ramaderia poc capitalitzada i menys orientada a les necessitats del mercat. Al Sud predominen les grans explotacions amb treball assalariat.

A Espanya **es manté la divisió històrica** respecte a la distribució de la propietat de la terra i la seva explotació:

- Al centre-nord peninsular predominen les petites i mitjanes explotacions familiars.
- Al centre-sud predominen les grans explotacions (latifundis) amb feina assalariada eventual (el que eren els antics jornalers)

3. La producció i el comerç agraris

Productivitat: quantitat de productes per superfície o per uniat de treball (tones/hores de feina a l'any)

Producció: Quantitat de productes agraris recol·lectats (en tones o valor en euros)

3.1. La producció agrícola

La producció agrícola depèn de:

- Tipus de conreu (secà o regadiu)
- Qualitat dels conreus.
- Intensitat dels conreus

Actualment la superfície de conreus de regadiu va en augment, ja que l'aportació d'aigua és un factor bàsic per augmentar la productivitat de la terra. Amb regs oportuns conreus de secà es poden salvar amb anys de sequera o de pluja a deshora.

També per augmentar la productivitat (rendiment) s'ha estès la tècnica de degoteig de les oliveres.

Els conreus de secà

A la Península els conreus de secà més estesos són: cereals, vinya i olivera.

- **Cereals:** conreats generalment de forma extensiva mecanitzada
- **Vinya i olivera:** no és possible una gran mecanització i per obtenir producte de qualitat es necessita molta atenció, encara que la feina sigui estacional. La vinya és produeix en zones atlàntiques i mediterrànies i la seva producció s'ha especialitzat en vins de qualitat (Ribera del Duero, Rioja, Jerez...) i vins blancs i cava a Catalunya. Les oliveres han millorat el conreu degut a l'augment de la producció d'oli i la disminució de la que es dedica a les olives de taula.

Els conreus de regadiu

Dels conreus de regadiu peninsulars destaquen la producció frutícola i l'horticultura.

- **Producció frutícola:** destaquen els cítrics ja que s'obté un gran rendiment per hectàrea i són alt percentatge de les exportacions espanyoles. La resta de fruites competeixen al mercat europeu gràcies a la maduració primerenca.
- **Horticultura (tomàquet, meló, pebrot ...)** es localitzen a la **zona mediterrània** . Han augmentat el seu rendiment en un 40% i donen més d'una collita a l'any.

3.2. La producció ramadera

Espanya, després d'Alemanya és el segon país de la UE per la seva importància ramadera. A Espanya el sector ramader està molt tecnificat i relacionat amb la indústria transformadora agroalimentària.

El sector ramader representa el 40% de la producció agrària final. **Les produccions ramaderes espanyoles més destacades s'obtenen de quatre tipus de bestiar:**

Bestiar boví: és un dels pilars de la ramaderia espanyola, sent una de les principals de la UE. Actualment hi ha una tendència a la disminució de ramaders i a la especialització en producció de carn i llet.

Bestiar oví: s'ha abandonat la pràctica tradicional de la transhumància i la producció de llana per concentrar-se en la producció de carn i de llet.

Bestiar porcí: ha aconseguit un alt grau d'industrialització destinat a la fabricació d'embotits (xarcuteria). Un clar exemple seria l'empresa de Guissona. Espanya és el segon país productor d'Europa, després d'Alemanya.

Avicultura: producció molt industrialitzada amb rendiments molt elevats.

3.3. La comercialització dels productes agraris

Espanya exporta als altres països de la UE el 75% de les exportacions agràries, però compra el 57% de les importacions d'aliments, sobretot productes alimentaris de multinacionals.

La comercialització òptima dels productes agraris depèn del grau de desenvolupament de la indústria agroalimentària. A nivell mundial les indústries agroalimentàries estan molt concentrades en empreses multinacionals d'elevada productivitat amb aliments molt elaborats: sopes preparades, refrescos, purés infantils, plats precuinats, congelats...

Quines són les indústries agroalimentàries més importants d'Espanya?

- **La més rellevant és la vinícola:** cobreix el mercat nacional i exporta a Europa i Amèrica.
- Altres indústries agroalimentàries importants són: **elaboració d'embotits, pernills, conserves i pinsos per a animals.**

4.Els paisatges agraris d'Espanya: Atlàntic i d'interior

4.1.El paisatge agrari

Els paisatges agraris són el resultat de **factors físics (relleu i clima) i factors humans (socials i culturals)** que són conseqüència de les activitats agràries dels éssers humans.

Els elements més visibles d'un paisatge agrari són:

- La cobertura vegetal de les zones conreades.
- La grandària i el tipus d'explotació.
- La presència de ramaderia.
- La fisonomia de l'hàbitat humà.
- La presència de les comunicacions.

Segons com es combinen els factors físics, socials i culturals els paisatges agraris espanyols s'agrupen en cinc grans tipus:

- Paisatge atlàntic.
- Paisatge d'interior.
- Paisatge mediterrani.
- Paisatge de muntanya.
- Paisatge de les Canàries.

4.2. Paisatge agrari atlàntic

Policultura o policonreu: agricultura especialitzada en el conreu de diversos productes en una mateixa superfície.

Monocultura o monoconreu: agricultura especialitzada en el conreu d'un únic producte en una mateixa superfície. Assegura un volum de producció.

Característiques:

- Els paisatges atlàntics es situen a la cornisa cantàbrica i Galícia i el relleu és accidentat degut a que **es dona a zones muntanyoses**.
- El **clima és oceànic** plujós, amb temperatures suaus i vegetació formada per prats i **bosc caducifolis** (explotats de manera intensiva per a l'**obtenció de fusta**)
- **L'agricultura ocupa poca extensió**. Ha desaparegut la policultura (policonreu) d'autoconsum. Els **prats es dediquen a la ramaderia bovina i a la producció de farratge**. La monocultura (monoconreu) que **ocupa més superfície és el blat de moro per a farratge**. També són importants les pomeres per a la producció de sidra.
- La **ramaderia** està orientada a la cria de **bestiar boví per produir llet**. S'han introduït noves races com les vaques frisones.
- L'**estructura agrària és minifundista**, sobretot a Galícia. Les **explotacions ramaderes són petites** en superfície i caps de bestiar , i són **de tipus familiar**. Aquestes explotacions i les petites empreses estan **relacionades amb la indústria làctia i càrnica**.
- Degut al tipus de ramaderia la **població agrària viu dispersa en caserios i poblets**. Les actuals comunicacions faciliten que alguns caserios s'hagin reconvertit en residències d'estiu o cap de setmana. També molts ramaders viuen a pobles propers a l'explotació.

4.3. Paisatge agrari d'interior

Característiques:

- Aquest paisatge agrari es localitza a **Castella-Lleó, Castella-La Manxa, Extremadura, Navarra, Aragó, interior de Catalunya, del País Valencià i Andalusia**. Respecte al relleu predominen les planes i una altitud elevada a la Meseta.
- El **clima és continental**, amb temperatures altes a l'estiu i hiverns freds amb glaçades. La manca de precipitacions fa que el **terreny forestal sigui escàs** i que a vegades és utilitzat per a **pastures com les deveses**.
- A l'**agricultura predominen els conreus de cereals** amb rotacions de conreus de tipus biennal o triennal. Actualment el blat ha estat substituït per ordi per al bestiar. **La feina del camp està molt mecanitzada** i s'hi utilitzen adobs químics i llavors de qualitat.
- A la **ramaderia a les zones de secà predomina el bestiar oví** que aprofita els prats de muntanya (Meseta i Aragó). A zones properes als nuclis urbans hi ha naus d'explotacions de ramaderia industrial (porcí, boví i aviram), mentre que a les **deveses extremenyes i salmantines hi ha remats porcins, bovins i ovins**.
- L'**estructura agrària a les zones de secà i de la depressió del Guadalquivir predominen les grans explotacions amb agricultura extensiva mecanitzada**. A les **zones de regadiu predominen les explotacions mitjanes**, actualment hi ha un procés de substitució per propietats més extenses amb agricultura intensiva connectada amb la indústria agroalimentària.
- La **població és escassa i envellida a causa de l'èxode rural**. La població és concentra en pobles petits o ciutats mitjanes amb tradició agropecuària (agricultura i ramaderia)

5. Paisatges agraris d'Espanya: mediterrani, de muntanya i insular

5.1. Paisatge agrari mediterrani

Característiques:

- Aquest paisatge agrari ocupa tot el **litoral i prelitoral mediterrani**, les depressions de l'Ebre i del Guadalquivir i les Illes Balears. La majoria són llocs de **relleu accidentat**, però també hi ha **planes litorals** i valls sedimentàries amb sols fèrtils.
- L'**extensió del terreny forestal és important**, però és **poc productiva** ja que les àrees arbrades i arbustives **s'han anat degradant**.
- El clima es caracteritza per les **precipitacions escasses**. Això fa que el tipus d'agricultura sigui de secà on els conreus principals són la **trilogia mediterrània** (cereals, vinya i oliveres). A Andalusia les oliveres ocupen milions d'hectàrees. On les **temperatures són suaus i els sòls fèrtils**, es practica l'agricultura de **regadiu** amb:

-Tècniques sofisticades de reg.

-Hivernacles.

-Ús de tota mena de productes fitosanitaris.

-Hortalisses i cítrics com a conreus principals.

- Ramaderia **ovina i cabruna extensiva a les zones de secà**. Ramaderia **bovina i porcina intensiva a Catalunya destinades a abastar la població de les ciutats**.
- L'estructura agrària es caracteritza per **explotacions de dimensions mitjanes i latifundis a Andalusia**. Al litoral les explotacions són petites amb conreus intensius.
- La **població és molt nombrosa i es concentra en pobles grans**.

5.2.Paisatge agrari de muntanya

Característiques:

- Aquest tipus de paisatge agrari es situa a les zones de **baixa i mitjana altitud del Nord peninsular i a les mitjanes i altes altituds del Sud**.
- Al nord els paisatges es caracteritzen per boscos als seus vessants de les muntanyes. Respecte a l'**explotació forestal s'aprofiten** els faigs i les castanyes com a espècies de creixement lent **per a l'obtenció de fusta**, i també es planten espècies de creixement ràpid, com pins i eucaliptus per a obtenir fusta i **pasta de paper**.
- Es conreen els **fons dels valls i els vessants baixos de les muntanyes** treballant en feixes. El treball d'aquests conreus no està mecanitzat.
- La ramaderia es caracteritza pel predomini del **bestiar boví i oví**.
- L'estructura agrària mostra **petites propietats conreades en valls i a peu de les muntanyes**. També hi ha superfícies forestals de propietat municipal o mancomunades.
- La **població és escassa i concentrada en nuclis petits de valls**. Hi ha un fort **procés de transformació** del tipus de població com a conseqüència de l'**activitat turística**.

5.3.Paisatge agrari de les Canàries

- **Factors físics:** el sòl és volcànic i el relleu escarpat, per tant **s'aprofiten per a l'agricultura els barrancs, cims i vessants**. Com el clima és subtropical i ha molt poca pluviositat i els conreus moltes vegades s'han de fer sota arenaments artificials.
- **Sistemes agrícoles i ramaders:** El **producte principal és el plàtan**, també per augmentar el rendiment destaquen els **conreus sota plàstic** (hortalisses, tomàquets...)

Respecte a la ramaderia el principal tipus de bestiar és el cabrú.

- **Estructures agràries:** A les zones d'**interior predomina la petita propietat**, mentre que a la **costa predominen les grans explotacions** dedicades a la comercialització.

- **Explotació forestal:** Els boscos canaris han patit **tales abusives** i per aquesta raó hi ha **zones protegides de** :
 - Pi canari:** espècie endèmica de la qual s'obté una fusta molt valorada.
 - Laurisilva:** **ecosistema humit subtropical**, en el qual hi ha una gran varietat d'espècies.

6.La política agrària de la Unió Europea

Des de l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea (1986) la decisions comunitàries en política agrària són fonamentals per al nostre país. Els principis bàsic de la política agrària de la UE són:

- Seguretat alimentària.
- Preservació del medi ambient rural.
- La relació qualitat-preu.

6.1.La Política Agrària Comunitària

Quan Espanya va entrar a la CEE va ser el moment en el qual es va canviar la tendència seguida fins aquell moment en la política agrària comunitària. **Fins la dècada de 1980 la CEE subvencionava els productes agraris comunitaris i comprava els excedents per abastar els països comunitaris i fer pujar les rendes agràries.**

Aquesta política va provocar sobreproducció i la compra d'excedents mantenia els preus agraris comunitaris per sobre del preu internacional del mercat i per tant l'agricultura comunitària no era competitiva.

L'any 2003 es va produir el canvi fonamental: la Política Agrària Comú (PAC) es va reorientar cap una competitivitat més gran i una adaptació a la demanda. Això va implicar una **disminució de les subvencions.**

Com va afectar aquesta reorientació del 2003 a Espanya ?

- **Van desaparèixer les subvencions a conreus com el tabac i el cotó**

A més el **2004 van entrar a la UE deu països més.** Això que va implicar una nova reorientació de la política agrària comunitària. En el cas **d'Espanya això va suposar que el 2015 es va aprovar un Programa Nacional de Desenvolupament Rural** basat en :

- **Augmentar la productivitat de l'agricultura i de la silvicultura.**
- **Desenvolupar la indústria agroalimentària.**
- **Millorar el medi ambient i el medi rural.**

7.L'activitat pesquera

Caladors: lloc de captures abundants on treballen els vaixells de pesca.

Plataformes continentals: zona marítima costanera amb profunditat menor de 300 metres.

Aigües territorials: Franja marítima costanera que envolta el litoral d'un país. L'Estat hi exerceix la sobirania com si fos part del territori.

Aqüicultura: Tècnica de conreu d'espècies aquàtiques, vegetals i animals en ambients físics controlats amb l'objectiu de millorar les condicions que aquestes espècies troben al seu ambient natural

Espanya és una potència pesquera. És la primera potència pesquera de la Unió Europea i la flota espanyola representa el 0.39% de la flota mundial, amb 5 milions de vaixells.

7.1.Caladors dels vaixells de pesca espanyols

Els caladors espanyols es troben a :

- Plataformes continentals.
- Zones de corrents marins freds, rics en plàcton.
- Zones de contacte entre corrents marins freds i càlids.

Les plataformes continentals espanyoles no són gaire aptes per pescar-hi:

- **La plataforma de la costa cantàbrica i gallega està molt esgotada.**
- **La plataforma de Cadis és extensa però limitada per les aigües territorials del Marroc..**
- **Les costes mediterrànies estan empobrides i són massa càlides.**

Davant d'aquesta situació **Espanya busca caladors a :**

- **Mar del Nord:** pesquen la flota d'altura de Galícia i el Cantàbric, però hi ha restriccions per part de la Unió Europea.
- **Illa canadense de Terranova:** la flota pesquera espanyola des de segles a pescat en aquesta illa, i durant molts mesos, però Canadà estableix restriccions.
- **Banc saharià, a les costes orientals de Canàries:** en aquesta zona s'han d'establir acords amb el Marroc i Mauritània.

Com hi ha diverses dificultats Espanya actualment cerca caladors a Moçambic, Somàlia i la costa atlàntica d'Amèrica Llatina.

7.2. Política pesquera comunitària

Armador: persona que explota i equipa un vaixell de pesca o mercant.

Amb l'entrada a la CEE Espanya va aconseguir una important quota pesquera i un acord amb el Marroc. Però les ajudes als armadors per renovar la flota va suposar vaixells més petits.

Les ajudes no es podien utilitzar per augmentar la capacitat de pesca. La política pesquera comunitària actualment va encaminada a l'explotació sostenible i aqüicultura